

IHINAMWANDIKO

a) Inshoza :

Ihinamwandiko ni ubuhanga bwo gusubiramo umwandiko mu magambo make yifujwe kandi udatakaje iby'ingezi. Umwandiko wahinwe witwa “**Impine y'umwandiko** cyangwa **Inshamake**”.

Intego n'akamaro by'ihinamwandiko ni ukugaragaza ikigero cy'ubwenge n'ubumenyi bw'umuntu. Rigaragaza ubushobozi bw'umuntu bwo kwisobanura mu magambo ye bwite yubahirije igihe.

b) Uko bahina umwandiko

Ihinamwandiko rikoranwa ubwitonzi. Biba byiza iyo ari **kimwe cya kane cy'umwandiko w'umwimerere**.

Amagambo atangira impine y'umwandiko ni nka: “**Mu mwandiko ... havugwamo ...**”, “**Umwanditsi avugwa ko...**”,

c) Intambwe ziterwa ngo ihinamwandiko rikorwe neza.

1. Gusoma umwandiko inshuro zirenze imwe
2. Kurobanura ingingo z'ingenzi no gushyira ku ruhande ingingo z'ingereka.
3. Kumenya amagambo y'ingenzi.
4. Gukurikiranya ingingo z'ingenzi.
5. Kongeramo amagambo yunga ibika.
6. Kwandukura ku rupapuro rwiza.

c) Ibidakwiye gukorwa mu ihinamwandiko

1. Kwandukura ibiri mu mwandiko.
2. Kuvuga ibitajyanye n'umwandiko.
3. Kwandika imitwe yo hagati. N'iyi yaba iri mu mwandiko ntiyandikwa.
4. Kugaragara mu ihinamwandiko (gukoresha ngenga ya mbere).

UMUKORO

Mu mirongo itarenze icumi(10), hina umwandiko ukurikira:

UMWANDIKO: Amagambo ageze iwa Ndabaga

Uyu mugani bawuca iyo babonye ibintu bimaze kuba ingombabagabo; ni bwo bavuga ngo «Amagambo ageze iwa Ndabaga» cyangwa ngo «byageze iwa ndabaga!» Bamwe batekereza imvano yawo ntibavuge amavu n’amavuko y’uwo ndabaga; abandi ariko bakavuga ko yari umukobwa wa Nyamutezi mu bwishaza (kibuye) ; ahasaga umwaka wa 1700.

Ndabaga uwo yaravutse ari ikinege; atagira uwo akurikira n’umukurikira kandi yari umukobwa. Yanze kuvuka akiri uruhinja, se aya mu rugerero; ajyana n’abandi banyabwishaza.

Amaze kuba umugabo w’ijigija, Ndabaga akaba yarasigaranye na nyina, akura atazi se; akajya abaza nyina ati «Mbese ko ntajya mbona data aba hehe?» nyina ati «Aba mu rugerero». Byatinda akongera kumubaza ati «Ariko se kuki data adatahe?» undi ati «Ni uko adafite umwana w’umuhungu wo kumukura, ntagire n’undi bava inda imwe ngo amukure; yagiye atarabyara umutabazi! Noneho ndabaga atangira kwiga imirimo ya gihungu: nko kurasa, gusimbuka, gutera icumu, gufura umuheto, kwiruka, mbese imirimo ya gihungu yose arayitoza ayimarayo, ndetse aya no mubacuzi kwimenesha amabere; barayasatura bashiriza amayusi ngo adapfundura. Nyina yamubaza icyo abigirira, undi ati «None se ko ari jye uri mu kigwi cya data nintiga byose uzarengerwa na nde wundi!»

Nuko Ndabaga amaze gukuka ubwangavu abwira nyinaati «Ndashaka kujya kuramutsa data, ambona na nje mubona kandi mukure ku rugerero; burya yapfuye ntarakura!» Nyina arabyemera amuha impamba, amushandika abanyabwishaza bagemuriye ababo mu rugerero; arabikoma barajyana. Agezeyo asaba abahungu b’ikigero cye kumwereka umuntu witwa Nyamutezi. Abo abajije baramumwereka: bararamukanya baranezerwa.

Bukeye ndabaga abaza se ati «Wabujijwe n’iki gutaha iwawe?» undi ati «Mwana wanjye nabuze uwankura kandi maze kunanirwa kubera ubusaza». Ndabaga ati «Watashye nkagukura?» undi, ati «Mwana wanjye se ko uri umukobwa bakunda!» Ndabaga, ati «Woye kuvuga ko ndi umukobwa, uvuge ko ndi umuhungu kuko imirimo ya gihungu nyishoboye», se ati «Iyo ushoboye ni nk’iyihe?» undi, ati «nko kurasa, gutera icumu, kwiruka, gusimbuka, ati kandi n’iyo ntashoboye kumenyera iwacu kuko ntari mfite abanyigisha, nayigira hano». Nyamutezi ashaka kumuhinyuza; amuha umuheto ngo arebe ko yamasha, amushingira intego, Ndabaga arayimasha arayihamya. Amuha agacumu, ati «Ngaho tera hariya ndebe ko wahageza». Aratera se abona araharengeje. Amuha abana bangana nawe ngo basiganwe, Ndabaga arabasiga. Nyamutezi abibonye aramushima, yemera kumwerekana, ati «Nguyu umukura wanjye». Umugenga w’urugerero aramwemerera arataha.

Nuko Ndabaga asigara mu rugerero; yiga kwiyerekako imyiyereko yariho icyo gihe, yose arayimenya; aba intore nziza arashimwa arakundwa cyane! Kubera ko yayoborwaga mu byo akora byose akumvira akitonda cyane, bagahora bamutangaho urugero, bituma atanga abandi kugabana inka nyinshi. Abandi bana babibonye bamugirira ishyari, kuko abarushije kugabana inka nyinshi kandi aje vuba. Ubwo harimo n’ab’iwabo bamuzi, bakajya bajujura, bati «Ubonye ngo Ndabaga aturushe kugabana kandi ari umukobwa!» Ababyumvise babibwira umwami, bati «Ubanza ndabaga ngo ari umukobwa!» umwami ati «Wenda ni koko, nanjye mbona afite ingingo za gikobwa, kandi n’amabere ye akabije kugira imoko z’aya gikobwa; si amayusi nk’ayabahungu! Ariko se mwabimenye mute? « Hari abararana nawe?» bati» «Ntakunda kugira uwo bararana asasa ukwe kandi n’iyo agiye kunyara ajya ahiherereye!

Bukeye umwami aramuhamagaza, aramubaza biherereye, ati «icyo nkubaza ntumpishe» undi, ati «Singuhisha». Umwami, ati «Uri umuhungu, cyangwa se uri umukobwa? » Ndabaga amagambo aramukomerera pe! Aribwira, ati «Nimubwira ko ndi umuhungu, akandahiza nkarahira, akambwira ngo mwambarire ubutuku arebe agasanga ndi umukobwa, kandi namurahiye ko ndi umuhungu, birambara icyaha gikomeye. Ariko se ko data yavuze ko ndi umuhungu, nimbihakana ntibimubera icyaha kuko yabeshye ibwami? Umwana biramudidanira arashoberwa. Umwami akomeza kumubaza, umwana agira ubwoba, ariko bigeze aho ahitamo kumubwiza ukuri, kuko ari nta kundi yashoboraga kubigenza; ati «Nyagasani ndi umukobwa!»

Umwami ati «ibyawe byari byaranyobeye; narakurebaga ngasanga ufite ingingo za gikobwa, kandi nabona urasa, utera icumu, wiruka, wiyereka, byose nkabona ubikorana ubwitonzi nta matwara ya gihungu akurangwaho. Yungamo, ati «Cyo mbwira icyatumye wiga imirimo ya gihungu. Undi ati: «Data yagiye ku rugerero ndi agahinja, ndinda kumenya ubwenge ntaramubona kugeza ubwo nabajije mama, nti «Data aba he ko ntajya mubona?» ambwira ko yagiye mu rugerero, mubajije igituma adataha, ambwira ko adafite umukura kuko atabyaye umuhungu; kandi ari nta cyo mariye data; nibwo ntangiye kwisatuzza amabere no kwitoza imirimo igenewe abahungu kugira ngo nzamucungure; mbonye maze kugimbuka, mbwira mama ko nshaka kujya kuramutsa data ngo murebe na we andebe kuko tutari tuziranye.

Mama ni ko kunyemerera anshandika abagemu bagemurira ababo turazana, mubonye ndanezerwa, na we aranezerwa. Tumaranye iminsi mubaza igituma atagera mu rugo rwe, ati «Ni uko nta mwana w'umuhungu nabyaye wo kumbara umukura ngo anshungure! Ndamubaza, nti «Ese wanyerekanye nkagukura ugataha? » ati «Ntibakunda kuko utari umuhungu». Ndamusubiza, nti «uzavuge ko ndi umuhungu», kuko imirimo ya gihungu nyizi» Tumaze kubyemeranya, ni bwo anzanye aranyerekana arasezererwa arataha. Umwami amaze kumvira amagambo ya Ndabaga, atumiza nyamutezi aramubaza, ati «uyu mwana wawe ni umukobwa cyangwa se ni umuhungu? Nyamutezi nawe abanza kujijinganya nk'umukobwa we, ariko kuko byari ngombwa kubwira umwami ukuri, ati «Ni umukobwa! Umwami, ati «Icyatumye umushyira mu rugerero akajya mu itoreri ry'abahungu ni iki?» Nyamutezi ati « Ni uko narimaze kunanirwa kubera ubusaza; nari nsigaranye n'abana basa: kandi nabonaga uwo mwana abishoboye! »

Nuko umwami abwira nyamutezi, ati «Humura, na none witahire ndagusezereye; umuhakwa wampaye naramushimye, kandi ndamusigaranye ujyane n'inka zawe wari waramuhayeho ingishyamba». Kuva ubwo ndabaga ajya ibwami ararerwayo amaze kuba inkumi arongorwa n'umwami arakundwakazwa cyane. kandi umwami ateguka ko ibinege bitagira gikura bizajya bisezererwa bigataha kuko ari igisebo kubona u Rwanda ruhuruza n'abagore kurutabarira.

kugera iwa ndabaga=kugera mu magombe; aho umuntu yiyambaza n'utari ngombwa ngo amuzigire.